

MASOFALI TA'LIM: METOD VA TEXNOLOGIYALARI

Tulqinov Ziyodullo Xayrulla o'g'li

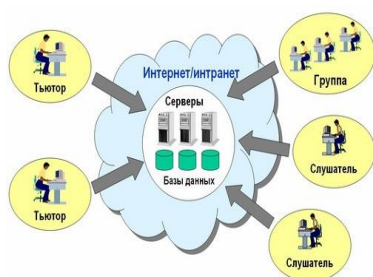
Annotatsiya: Masofali o'qitish – o'quv jarayoniga tegishli bo'lgan barcha komponentlar (maqsad, mazmun, usul, shakl, o'qitish vositalari va hakazo), Internet-texnologiyasining maxsus vositalari va boshqalar bilan amalga oshiriladigan va interfaollikni ko'zda tutgan o'qituvchi va talabalarning masofadan turib o'zaro aloqa qilishidir.

Kalit so'zlar : maqsad, mazmun, usul, shakl, o'qitish vositalari, masofali o'qitish.

Masofali o'qitishda darsni tushunmaganlarga o'qituvchi alohida tushuntirib o'tirmaydi. Talaba ixtiyoriy vaqtda elektron pochta yoki on-line tartibida o'qituvchi bilan bog'lanishi va unga ixtiyoriy mavzuga oid savol berishi, ixtiyoriy materialni tushuntirib berishni so'rashi mumkin bo'ladi. Masofali o'qituvchida baholash mezonlari ancha haqqoniy bo'ladi. Chunki, o'qituvchining talabaga nisbatan shaxsiy simpatiyasi yoki antipatiyasi paydo bo'lmaydi. Shuningdek, masofali o'qitish an'anaviy o'qitishga qaraganda anchagina arzonroqdir. "Masofali" talabalar o'quv xonalari egallamaydilar, partalarga matematik formulalarni o'yib yozmaydilar, kompyuterning sinqonchasi joyida turadi va shu bilan bir qatorda, ular ko'p vaqt mustaqil ishlaydilar.

Jahon tajribasi masofali o'qitishning bunday uslubiyotida talaba va o'qituvchilarning yakkama-yakka aloqasi boshqa o'qitish shakllariga nisbatan ancha ko'proq va samaraliroq bo'lishini ko'rsatyapti. Misol uchun IBM kompaniyasi menejerlar tayyorlash bo'yicha olti xaftalik kurslarni quyidagi nisbatda tashkil etishmoqda: 75% masofali, 25% an'anaviy tarzda. Tashkil etilgan kurs \$24 million pul mablag'ini tejadi, bir kunlik o'qitish harajati uch marta kamayganligini - \$ 400 dan \$135 ga tushganini, shu bilan birga o'quv materiallari 5 marta kamayganligini e'tirof etish kerak [37].

Nima uchun respublikamizda MO' shaklidan foydalanish sekin rivojlanmoqda? Bu quyidagi oltita:

eng asosiy muammodan); **gnoseologik** (MO' yoki e-o'qitish ta'limni, o'rgatishni sifat jihatidan yaxshilashi yoki o'qitish "ko'rsatkichlarini" sanoq sifatidan ko'paytirish hech kim tomonidan isbotlamaganligi); **uslubiy** (turli ta'lim texnologiyalarida MO'ni qo'llash uslubiyotining yo'qligi); **ishlab chiqarish** (o'qituvchilarning asosiy qismi o'qitilmagan, e-materialni, kursni yaratishni bilmasligi); **texnik** (texnik baza va internet tezligining kuchsizligi, dasturiy vositalarning mavjud emasligi); **huquqiy** (me'yoriy, qonuniy, huquqiy hujjatlar bazasining etarli emasligi) kabi asosiy sabablariga ega.

Hozirgi paytda masofali o'qitishda qo'yidagi asosiy metodlar keng qullanilmoqda:

o'qituvchi va boshqa talabalar bilan minimal ishtirokida («Men-o'zim o'qiyman - o'zini-o'zi o'qitish») ta'lim ashyolari vositalari bilan o'quvchini ta'siri orqali o'qitish metodlari;

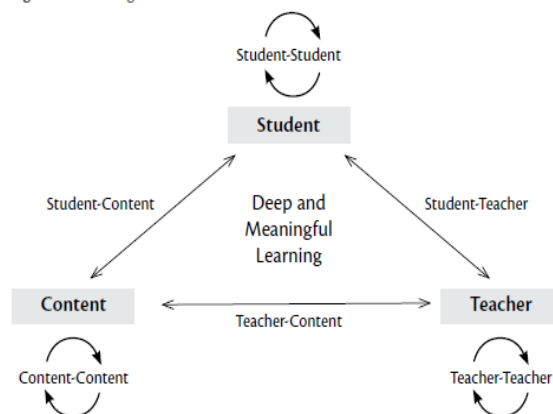
bitta o'quvchini bitta o'qituvchi yoki bitta o'quvchini boshqa o'quvchi bilan («birga-bir» o'qitish) o'zaro munosabatiga (telefonidan, ovoqli pochtdan, elektron pochtdan, ikki tomonlama chatdan foydalanish) xos bo'lgan yakkaashtirilgan o'qitish metodlari;

asosida o'qituvchi yoki ekspert tomonidan talabalarga o'quv materialni taqdim etish (audio - yoki videokassetalarga yozilgan, radio yoki televideniya o'qiladigan ma'ruzalarni qo'llash), ularni elektron ma'ruzalarga (maqolalar yoki ulardan tsitatalar yig'ish, o'tkaziladigan talabalarining munozaralariga tayyorlanadigan o'quv materiallar bilan), elektron simpoziumlar bilan to'ldirish metodlari;

o'quv jarayonining barcha ishtirokchilari orasida (nafaqat o'quvchi va o'qituvchi orasida, balki talabalarining o'zlarini orasidagi o'zaro interfaol ta'sir) o'zaro faol ta'sir («ko'pchilik ko'pchilikni» o'qitish) xarakteriga ega bo'lgan metodlar [2,59].

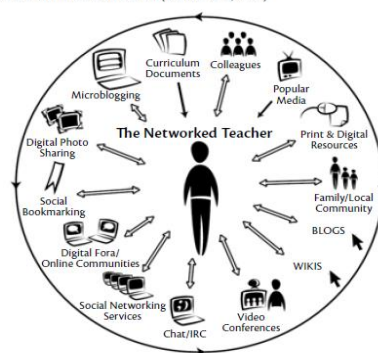
O'quv jamoaviy munozara va anjumanlar o'tkazish, hamkorlikdagi loyihalarni bajarishlar bilan bog'liq, audio-audiografik va video anjumanlar masofali o'qitishda bunday metodlarni faol rivojlanishiga imkoniyat beradi (2.1-rasm)[3, 24-25].

Figure 2.1 Learning interactions

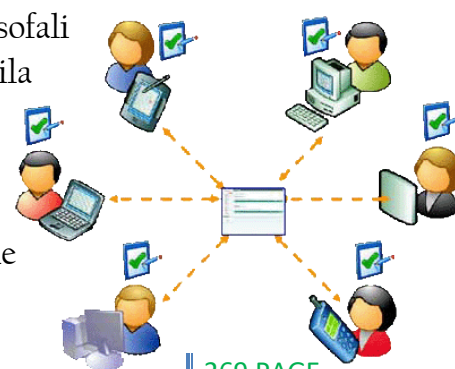
Masofali o'qitish vositalari sifatida: qog'ozli va tarmoqli o'quv nashrlar; kompyuterli o'qitish dasturlari, audio va video o'quv-axborotli materiallar; masofali amaliy amaliyotlari, trenajyorlar, ma'lumotlar va bilimlar omborlari; ekspert o'qitish tizimlari asosida, geoaxborot tizimlari asosida, virtual haqiqiylik asosida va shaxsiy kompyuterlar o'qitish vositalari bo'lib xizmat qilishi mumkin. Masofali o'qitishda quyidagi o'qitish vositalari foydalaniladi (6.2-rasm, ularning tipologiyasining bir varianti): 1) kitoblar (qog'oz va elektron shaklda); 2) tarmoqli o'quv materiallar; 3) kompyuterli o'qitish tizimlari; 4) audio o'quv-axborot materiallar; 5) video o'quv-axborot materiallar; 6) masofali amaliy amaliyotlari; 7) trenajerlar; 8) ma'lumotlar va bilimlar omborlari; 9) elektron kutubxonalar; 10) ekspert o'qitish tizimlari asosidagi didaktik materiallar[3, 123-124].

Figure 6.2 The networked teacher (from Couros, 2006)

Masofali o'qitishning asosiy shakllari ma'ruza, seminar, maslahat, amaliy mashg'ulotlar va mustaqil ishlaridan iborat.

Hozirgi kunda masofali o'qitish markazlari, masofali o'qitish fakultetlari va masofali o'qitish institutlari tashkil etila boshlanmoqda. Ana shunday vaqtda masofali o'qitishni tashkil etishda tashkiliy-metodik modellari va ularning sinflaridan hamda YUNESKO institutining 2000 yildagi analitik tadqiqot materiallarida ("Distance Education for the

Information Society: Policies, Pedagogy and Professional Development”) keltirilgan masofali o’qitish modellari (YAgonalik modeli, Ikkilanganlik modeli, Aralash model, Konsortsiyalar, Franchayzing, Validatsiya, Uzoqlashtirilgan auditoriyalar, Loyihalar) dan jahon ta’lim tizimi foydalanib kelmoqda. [10]

Masofaviy o’qitish modellari. Masofaviy o’qitish modellari 1.1-rasmda keltirilgan. Birlamchi model. Masofaviy o’qitishning bu shaklida kunduzgi bo’limda bevosita mashg’ulot o’tkazish shart emas, barcha o’qitish ma’lum masofada tashkil etiladi. Lekin ta’lim oluvchilar unga birkirilgan o’qituvchilar bilan doimiy aloqada bo’ladilar. Ta’lim oluvchilarga konsultativ yordam va yakuniy imtihon topshirish uchun mahalliy vakillar tashkil etiladi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. Katherine M. First look MS Office 2010. Microsoft Press. Redmond, Washington 98052-6399. © Microsoft Corporation, 2010.
2. A History of the Personal Computer: the People and the Technology. Ray A. Allan: Allan Publishing; 1st edition. 2001. UK. 528 pages.
3. Your PC, Inside and Out. By Luchlan Roy. Kindle edition (2013) UK.
4. M.Aripov, M.Fayziyeva, S.Dottayev. Web texnologiyalar. O’quv qo’llanma. T.; “Faylasuflar jamiyati”. 2013. 350 bet.
5. M.Aripov, A.Madraximov. Informatika, informatsion texnologiyalar. Darslik. T: TDYuL., 2004.